

Inventarisatie diergeneesmiddelengebruik in de biologische melkveehouderij

Projectteam:

Joop van der Werf, Animal Sciences Group, Wageningen UR

Aize Kijlstra, Animal Sciences Group, Wageningen UR

Jenneke Buitendijk, studente IAH Larenstein, Deventer

Marga Klink, studente Van Hall Instituut, Leeuwarden

Klaske Munniksma, studente Van Hall Instituut, Leeuwarden

Reintsje van der Schaaf, studente Van Hall Instituut, Leeuwarden

September, 2004

Opdrachtgever:

Centraal Instituut voor Dierziekte Controle, Wageningen UR

Samenvatting

In de biologische veehouderij wordt getracht dierziektes zoveel mogelijk te voorkomen door de selectie van dieren met een hoge natuurlijke weerstand, het geven van gezonde voeding en het zorgdragen voor een optimaal leefklimaat waardoor het natuurlijke gedrag van de dieren zoveel mogelijk tot uiting kan komen. Indien een dier toch ziek wordt gaat de voorkeur uit naar een behandeling met een alternatieve geneeswijze zoals homeopathie, fytotherapie e.d., mits aangetoond is dat deze middelen ook effectief zijn voor de betreffende aandoening. Van veel van deze alternatieven is de werkzaamheid echter nog niet bewezen. Zowel kennisinstellingen als individuele bedrijven proberen op hun wijze onderzoek te doen naar de effectiviteit van alternatieven voor bepaalde aandoeningen in de biologische veehouderij. Op welke schaal dit binnen de bedrijven gebeurt, was tot op heden nog niet bekend en was daarom de reden voor het onderzoek, waarvan hier de rapportage voor de biologische melkveevouderij volgt.

De doelstelling van het onderzoek was het inventariseren van de gezondheidsproblemen in de biologische melkveehouderij in Nederland en de wijze van behandeling van deze aandoeningen. Hiertoe werden door middel van een aselechte steekproef 30 melkveehouders tijdens een bedrijfsbezoek geënquêteerd. Participerende bedrijven moesten minimaal 25 stuks melkvee hebben en minimaal 1 jaar als biologisch bedrijf bij SKAL gecertificeerd zijn. De bezochte bedrijven hadden gemiddeld een veestapel van 100 runderen waaronder 60 melkkoeien, en waren gemiddeld vijf en een half jaar biologisch. Het meest voorkomende ras was Holstein-Friesian, en in mindere mate MRIJ en Fries-Hollands. Hoewel de controlerende instantie SKAL een deugdelijke administratie van de bedrijfsvoering vereist bleken er een aantal bedrijven te zijn die geen volledige registratie van de diergezondheidszorg toepassen. Ontbreken van duidelijke richtlijnen van SKAL en het uitblijven van controle hierop is hier mogelijk debet aan.

Alle bedrijven hebben in het enquêtejaar 2002 te maken gehad met ziekten of aandoeningen bij het vee. Gemiddeld kwamen er 8.6 ziekten per bedrijf voor, en elke ziekte kwam gemiddeld op 6.2 bedrijven voor. De biologische melkveehouderij kenmerkt zich daarmee door vrij veel gezondheidsproblemen bij het vee. Uieraandoeningen, voedingsstoornissen, beengebreeken en vruchtbaarheidsproblemen zijn de meest voorkomende aandoeningen

Van de 157 verschillende middelen en behandelingen die in de enquête zijn genoemd, betreft ca. 57% een regulier diergeneesmiddel. De andere behandelingsmethoden bestaan voor 30% uit homeopathie, 1% uit fytotherapie, en 12% uit diverse andere alternatieven.

Reguliere middelen worden op 29 van de 30 bedrijven gebruikt. Gemiddeld gebruikt een bedrijf 9 reguliere middelen. Van de 89 genoemde reguliere middelen worden er 41 op niet meer dan één bedrijf gebruikt. Van de onderzochte bedrijven gebruikten er 3 uitsluitend reguliere middelen.

Alternatieve middelen of behandelingsmethoden worden uitgebreid gebruikt; 27 bedrijven maken er gebruik van. 16 bedrijven gebruiken meer dan twee alternatieve middelen. Van de 68 genoemde alternatieven worden er evenwel 39 op niet meer dan één bedrijf toegepast. Eén bedrijf geeft aan uitsluitend alternatieve middelen te hebben gebruikt.

Van een aantal reguliere middelen is de toelating voor rundvee 'beëindigd', 'voorlopig', of onbekend. Eén middel is niet in Nederland maar wel in België geregistreerd. Een 2-tal middelen is wel geregistreerd als diergeneesmiddel, maar niet toegelaten voor runderen.

Drie alternatieve homeopathische middelen komen niet voor op de BRD-lijst.
Van een aantal van de gebruikte alternatieve geneesmiddelen is de werkzaamheid niet door wetenschappelijk onderzoek onderbouwd en is het gebruik dus in strijd met de EU regelgeving voor de biologische dierhouderij.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1 Inleiding	5
2 Materiaal en methoden	6
2.1 Selectie deelnemers enquête	6
2.2 Enquête	6
2.3 Reguliere en alternatieve diergeneesmiddelen	7
3 Resultaten	8
3.1 Algemeen	8
3.2 Registratie	11
3.3 Dierziekten	13
3.4 Behandelingen	15
3.5 Diergeneesmiddelen	17
4 Resultaten en conclusies	21
5 Aanbevelingen	22
6 Bronnen	24
Bijlage 1: Overzicht reguliere geneesmiddelen en de aandoeningen waartegen ze gebruikt zijn	25
Bijlage 2: Overzicht aandoeningen en de reguliere geneesmiddelen die daarbij gebruikt zijn	26
Bijlage 3: Overzicht alternatieve middelen en de aandoeningen waartegen ze gebruikt zijn	27
Bijlage 4: Overzicht aandoeningen en de alternatieve middelen die daarbij gebruikt zijn	28
Bijlage 5: Indeling reguliere middelen	29
Bijlage 6: Indeling alternatieve middelen	30

1 Inleiding

Binnen Nederland wordt de biologische landbouw (daarbij inbegrepen de biologische veehouderij) sterk gepropageerd. Het ministerie van landbouw, natuurbeheer en voedselkwaliteit (LNV) heeft als doel dat de biologische sector in 2010 10% van de totale landbouw zal vormen. Eind 2002 is dat nog slechts 2.2% (*Bron 1*). Dit betekent dat een groot aantal boeren in de komende jaren de overstap naar biologische veehouderijsystemen zou moeten maken.

Om het predikaat biologisch te verkrijgen moeten boeren voldoen aan de zogenaamde SKAL richtlijnen betreffende huisvesting, veevoeders, bestrijdingsmiddelen en het gebruik van diergeneesmiddelen (*Bron 2*). Deze richtlijnen schrijven voor dat gezondheidsproblemen bij dieren voornamelijk voorkomen dienen te worden door selectie, specifieke veehouderijsystemen en hoogwaardige diervoeders. Daarnaast is behandeling met homeopathische geneesmiddelen, fytotherapeutica, essences en spoorelementen toegestaan. Er worden beperkingen opgelegd aan het gebruik van chemisch gesynthetiseerde allopathische diergeneesmiddelen, antibiotica en coccidiostatica. Het gebruik van deze middelen ter preventie van ziekten is niet toegestaan.

De behandeling van zieke dieren wordt in Nederland geregeld via de diergeneesmiddelenwet. Volgens deze wet moet iedere substantie, die bestemd is om al of niet na bewerking of verwerking, te worden gebruikt voor het genezen, lenigen of voorkomen van enige aandoening, ziekte, ziekteverschijnsel, pijn, verwonding of gebrek van een dier, beschouwd worden als een diergeneesmiddel. Verder stelt de wet dat een middel pas het etiket diergeneesmiddel mag dragen als het geregistreerd is bij het Bureau Registratie Diergeneesmiddelen (BRD).

De door de EU regelgeving biologische dierhouderij (nr 2092/91) gepropageerde alternatieve behandelingsmethoden zijn in Nederland momenteel moeilijk uitvoerbaar aangezien veel van de zogenaamde 'niet' chemisch gesynthetiseerde allopathische diergeneesmiddelen niet door de BRD geregistreerd zijn en dus volgens de wet niet ingezet mogen worden om een ziek of gewond dier te behandelen.

Om een beter inzicht in dit spanningsveld te verkrijgen is het nodig om kennis te verzamelen over de gezondheidsproblemen die zich voordoen in de biologische sector en hoe de sector die beheerst. Aan de hand van de resultaten zouden aanbevelingen gedaan kunnen worden om de wet en regelgeving ten behoeve van de biologische dierhouderij aan te passen. Dit project beoogt deze kennislacune te vullen.

Het project 'diergeneesmiddelengebruik in de biologische melkveehouderij' beperkt zich tot de melkproducerende rundveebedrijven en is onderdeel van het project 'diergeneesmiddelengebruik in de biologische veehouderij'. Binnen dit project wordt ook het diergeneesmiddelengebruik in de biologische vleesveehouderij, pluimveehouderij (vleeskuikens en leghennen) en varkenshouderij onderzocht.

Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek was het inventariseren van het gebruik van reguliere diergeneesmiddelen en alternatieve middelen in de biologische melkveehouderij in Nederland.

De onderzoeksvragen voor de biologische melkveehouderij zijn:

- Welke gezondheidsproblemen komen er voor
- Met welke reguliere diergeneesmiddelen worden dierziekten en aandoeningen behandeld
- Met welke alternatieve middelen worden dierziekten en aandoeningen behandeld

2 Materiaal en methoden

2.1 Selectie deelnemers enquête

Via de website van de instantie die belast is met de controle op de biologische productie (www.skal.nl, actuele lijst van gecertificeerde landbouwers, maart 2003) zijn 438 biologische rundveebedrijven in Nederland geïdentificeerd met biologisch melksvee. Bij 312 bedrijven was melkvee de enige biologische bedrijfstak. Uit de lijst van 312 werden op aselechte wijze bedrijven gekozen en telefonisch benaderd. Inclusie criteria om te participeren hielden in 1) minimaal 25 stuks melkvee op het bedrijf, 2) per mei 2003 minimaal 1 jaar gecertificeerd door SKAL als biologisch melkveebedrijf, 3) particulier bedrijf en 4) bereidheid tot bedrijfsbezoek en invulling enquête.

Het criterium voor aantal dieren was gebaseerd op het streven om een minimale grootte van ongeveer de helft van de gemiddelde bedrijfsgrootte in de sector te nemen. De lijst werd willekeurig afgewerkt totdat er 30 bedrijven gevonden waren die aan de selectiecriteria voldeden.

2.2 Enquête

Voor het inventariseren van algemene bedrijfsgegevens, dierziekten en de daarbij gebruikte diergeneesmiddelen is een enquête opgesteld. De enquête bestond uit 6 onderdelen.

- Algemene gegevens van het bedrijf
- Rundveestapel melkvee
- Voedermiddelen
- Hygiëne
- Ziekteregistratie
- Dierziekten/aandoeningen en geneesmiddelengebruik

De enquête werd vooraf opgestuurd naar de veehouder, en tijdens een persoonlijk bedrijfsbezoek werden de antwoorden besproken en nader toegelicht. Tijdens de bedrijfsbezoeken werd tevens inzage gevraagd in de (wijze van) registratie van gegevens voor ziekten, aandoeningen en geneesmiddelen.

De gevraagde gegevens betroffen het kalenderjaar 2002, en de bedrijfsbezoeken zijn uitgevoerd in de maanden april en mei 2003.

2.3 Reguliere en alternatieve diergeneesmiddelen

Biologische veehouders proberen vooral door de voeding, verzorging, en leefomstandigheden van het vee een goede weerstand tegen ziekten te ontwikkelen. Het preventief toedienen van medicijnen aan biologisch vee is niet toegestaan. Bij de behandeling van ziekten en aandoeningen hebben natuurlijke en homeopathische middelen de voorkeur. Als deze middelen niet doeltreffend zijn, kunnen in beperkte mate en op attest van een dierenarts allopathische (reguliere) geneesmiddelen worden gebruikt, waarbij eventuele wachttermijnen voor melk- en vleesleveringen verdubbeld moeten worden. Biologische dieren mogen niet meer dan twee (series van) behandelingen per jaar met allopathische middelen ondergaan; bij meer moeten ze opnieuw worden omgeschakeld. Echter, uitgezonderd van deze beperking zijn alle inentingen/vaccinaties, alle behandelingen tegen parasieten, en alle wettelijk voorgeschreven behandelingen.

Gebruik van hormonen of groei- of productiebevorderende stoffen is niet toegestaan. Gebruik van hormonen i.v.m. vruchtbaarheidsproblemen is toegestaan, mits het gaat om een beperkt aantal dieren en toediening door een dierenarts. Onthoornen van rundvee is verboden, tenzij aantoonbaar in het belang van het dier of de kudde. Voor ligboxenstallen geldt in dat opzicht een algehele vrijstelling. Onthoornen dient onder verdoving en door een dierenarts te worden uitgevoerd. In de biologisch dynamische veehouderij is onthoornen niet toegestaan.

Om geen verwarring te krijgen over wat alternatieve en reguliere diergeneesmiddelen zijn worden hieronder de definities gegeven zoals die in dit rapport gehanteerd zijn. Deze definities komen overeen met de SKAL richtlijnen.

Reguliere diergeneesmiddelen

Hiermee worden chemisch gesynthetiseerde diergeneesmiddelen en antibiotica bedoeld. Veelal zijn dit de diergeneesmiddelen die een dierenarts voorschrijft. In Nederland worden alle reguliere geneesmiddelen geregistreerd door het Bureau Registratie Diergeneesmiddelen (BRD) en voorzien van een registratienummer. De gegevens over de samenstelling en doeldieren zijn on-line in te zien (www.brd.agro.nl). Opgemerkt dient te worden dat de geregistreerde diergeneesmiddelenlijst ook diergeneesmiddelen bevat, die van natuurlijke oorsprong zijn (bijvoorbeeld de pepermuntolie Cay-pan). Voor dit rapport valt deze categorie middelen onder de hieronder genoemde alternatieven.

Alternatieve middelen

Dit zijn alternatieven voor de reguliere chemisch gesynthetiseerde middelen. Hieronder wordt homeopathie, fytotherapie, bach-bloesem therapie, aromatherapie en nosodentherapie en overigen verstaan. Onder overigen vallen bijvoorbeeld groene zeep, zout of azijn. Voor een groot aantal homeopathische middelen is er door de BRD een aparte homeopathische lijst opgesteld. Deze lijst is in de begin jaren '90 opgesteld naar aanleiding van een vrijwillige aanmelding zonder toetsing op samenstelling, indicatie, doeldier, veiligheid of effectiviteit. Deze lijst is sindsdien niet meer aangepast, hetgeen betekent dat er geen nieuwe middelen aan toegevoegd kunnen worden en dat nieuwe eigenaren de middelen met de oorspronkelijke aanduiding moeten blijven verkopen.

3 Resultaten

3.1 Algemeen

3.1.1 Deelname onderzoek

In totaal zijn er willekeurig 43 bedrijven benaderd, om tot 30 deelnemende bedrijven te komen. In tabel 1 zijn de redenen aangegeven voor het niet meedoen aan het onderzoek.

Reden niet meedoen	Aantal bedrijven
Bedrijf heeft geen biologisch melkvee (meer)	6
Te druk	4
Geen bereidheid mee te doen	2
Bedrijf heeft te weinig dieren	1
Totaal	13

Tabel 1: Redenen waarom bedrijven niet meededen aan het onderzoek

Er bleken 6 bedrijven te zijn die geen biologisch melkvee (meer) hadden. Deze waren nog in omschakeling, of hadden geen melkvee maar zoogkoeien, melkschappen of edelherten. Dit kan verklaard worden uit het feit dat SKAL de bedrijfstakken niet actualiseert, maar alleen die biologische bedrijfstak(ken) vermeldt die door het bedrijf zijn aangegeven ten tijde van eerste certificering. Tevens bevat de SKAL lijst niet alleen gecertificeerde bedrijven, maar ook bedrijven in omschakeling.

3.1.2 Verspreiding Nederland

Omdat er 43 van de 312 bedrijven van de SKAL lijst zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek, was er veel keuzevrijheid. De 30 willekeurige bedrijven die hebben meegewerkt blijken geografisch redelijk over Nederland verspreid, met uitzondering van deelname uit de 'akkerbouwprovincies' Flevoland en Zeeland en de provincie Limburg. Verder blijken Groningen en Drenthe iets ondervertegenwoordigd te zijn.

Provincie	Bezochte bedrijven
Friesland	5
Groningen	1
Drenthe	1
Overijssel	5
Flevoland	0
Gelderland	5
Utrecht	5
Noord-Holland	2
Zuid-Holland	3
Zeeland	0
Noord-Brabant	3
Limburg	0

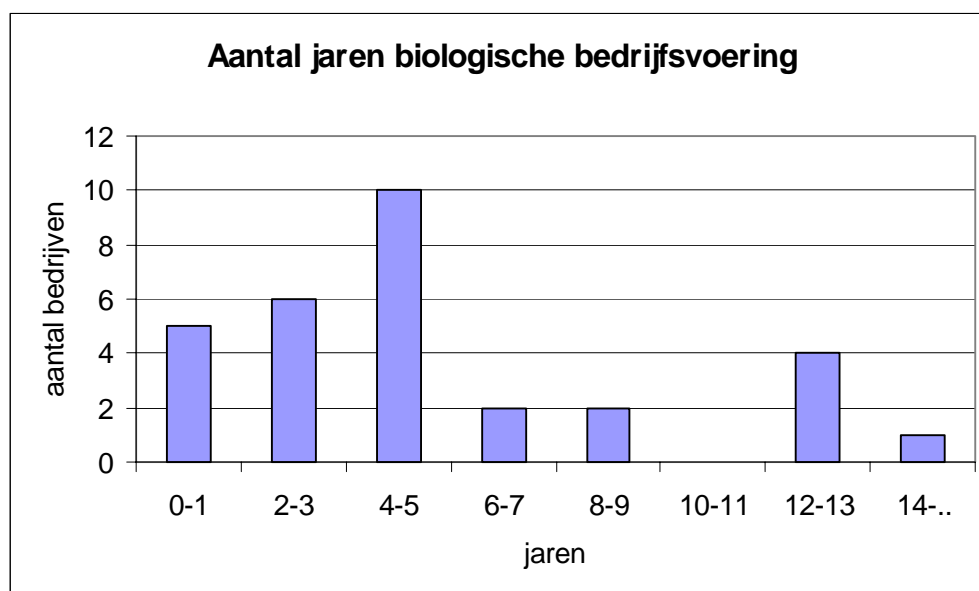
Totaal	30

Tabel 2: Verspreiding van deelnemende bedrijven over Nederland

Bijna de helft van het aantal bedrijven was gelegen op kleigrond (9 op zeeklei, 5 op rivierklei). De andere bedrijven lagen op zandgrond (9) en veengrond (7).

3.1.3 Bedrijven

19 bedrijven houden uitsluitend melkvee, terwijl 11 bedrijven dat in combinatie doen met andere landbouwkundige activiteiten zoals akker- of tuinbouw, het houden van schapen, vleesvarkens, vleesstieren, of een combinatie daarvan. 9 bedrijven hebben neveninkomsten, in de vorm van natuurbeheer (4), weidevogelbescherming (1), winkel aan huis (1), zorgfunctie (1), ruimteverhuur (1) en loonwerk (1). 4 bedrijven hebben zowel een agrarische neventak als andere neveninkomsten. Alle bedrijven leveren de melk aan een zuivelonderneming; er vindt geen zelfverwerking van melk plaats.

Figuur 1: Aantal jaren biologische bedrijfsvoering op peildatum 01-07-2002

Deelnemende bedrijven zijn medio 2002 - het jaar waarover de enquête ging - gemiddeld 5.5 jaar gecertificeerd als biologisch bedrijf. Het jongste biologische bedrijf is 11 maanden gecertificeerd, terwijl het oudste bedrijf al ruim 17 jaar biologisch produceert. Twee bedrijven (beide in klasse 12-13 jaar) hebben tevens het biologisch-dynamische Demeter certificaat. Eén bedrijf heeft in januari 2002 geen melk geleverd vanwege vee-ruiming na BSE-besmetting in 2001.

Per bedrijf is er 53 ha grond voor de melkvee bedrijfstak beschikbaar, waarvan 36 ha grasland, 10 ha beheersgrasland en 7 ha bouwland.

26 bedrijven treffen één of meerdere maatregelen t.b.v. de bedrijfshygiëne. Dit gebeurt met bedrijfskleding (24) of ontsmettingsbakken (2). Bedrijven met bedrijfskleding doen dat als enige maatregel (8) of in combinatie met ontsmettingsbakken (7), bezoekersregistratie (2), of beide (7). Vier bedrijven treffen géén speciale maatregelen t.b.v. de bedrijfshygiëne.

Overlast door vliegen op stal wordt bestreden met middelen als plakstrips, maar ook met oormerken (Flectron) of chemische middelen.

3.1.4 Veestapel

Alle bedrijven houden melkkoeien met bijbehorend vrouwelijk jongvee (pinken en kalveren). 14 bedrijven houden ook eigen fokstieren, meestal 1 of 2 stuks.

Veestapel	Aantal
Melkkoeien	60
Pinken	21
Kalveren	18
Fokstieren	1
Totaal melkveestapel	100

Tabel 3: Gemiddeld aantal stuks vee op de geënquêteerde bedrijven

Het aantal runderen per bedrijf bedraagt gemiddeld 100 stuks. Dit is 25% meer dan op een gemiddeld biologische melkveebedrijf (320 bedrijven, 15213 melkkoeien, 48 dieren per bedrijf, *bron 3 - jaar 2001*). Verklaringen hiervoor zouden kunnen zijn het deelnamecriterium op hoofdbedrijfstak en de gehanteerde ondergrens van 25 melkkoeien. De enquête behelst met ca. 1800 biologische melkkoeien bijna 12% van de Nederlandse biologische melkveestapel.

Slechts 7 bedrijven beperken zich tot één enkel ras: HF (4) of MRIJ (3). Eén bedrijf houdt vrijwel alleen FH dieren. De andere bedrijven houden meerdere rassen of kruisingen van rassen, gemiddeld 2.5 per bedrijf. Het HF ras speelt met 61% van de totale bloedvoering veruit de boventoon, met daarna MRIJ (19%) en FH (5%). Incidenteel en per bedrijf in geringe mate komen er bloedvoeringen van Brown Swiss (5 bedrijven), Jersey (2), Montbéliarde (2), Blaarkop (1) en Belgische Blauwe (1) voor. Ook de kruisingen (10%) voeren overwegend bloed van HF en MRIJ, en meer sporadisch van de andere genoemde rassen.

Alle bedrijven zijn voor IKB (Integrale KetenBeheersing) en KKM (Keten Kwaliteit Melk - verplichting) gecertificeerd. Tevens doen alle bedrijven mee aan één of meerdere vrijwaringprogramma's, te weten voor leptospirose (30), IBR (13), BVD (7), paratbc (7), en salmonellose (6).

Het verwijderen van de hoorns van het vee vindt op 23 van de 30 bedrijven plaats, in alle gevallen met een hoornbrander bij kalveren op een leeftijd tussen 3 en 10 weken. Zes bedrijven verwijderen de hoorns niet. Voor één bedrijf gebeurt het onthoornen bij het opfokbedrijf elders. Alle bedrijven die onthoornen gebruiken daarbij verdoving. Gebruikte verdovingsmiddelen zijn o.a. Lidocaine, Sedazine, Xylazine en Xylalin, maar soms onbekend omdat de dierenarts de ingreep uitvoert.

3.1.5 Voedermiddelen

's Zomers wordt het melkvee overwegend onbeperkt (16) of beperkt (7) geweid. Verder komt standbeweiding en rantsoenbeweiding voor, of verschillende combinaties. Jongvee wordt veelal onbeperkt geweid of op standweide gehouden. Op alle bedrijven wordt er in het stalseizoen graskuil gevoerd, vaak in combinatie met snijmais (19). Ook komen producten als GPS (maïs, gerst, rode klover) (7), aardappelen (5) en voederbieten (1) voor. Op de meeste

bedrijven wordt ook hooi gevoerd, meestal aan het jongvee (24) maar ook wel aan het melkvee (8). Jongvee krijgt verder overwegend gras- en maaskuil gevoerd.

Alle bedrijven vullen het ruwvoer bij melkvee aan met krachtvoer in de vorm van A-brok (25), eigen mengsel (4) of grasbrok (1), met daarnaast nog diverse andere soorten krachtvoer of bijproducten zoals lupine-/tarwemeel (6), bierbostel (6), B-brok (4), en meer incidenteel met gerst, pulp, triticale, rogge, raapschilfers of korrelmais. Wat er beschikbaar is voor melkvee op het bedrijf wordt ook vaak aan het jongvee gevoerd; aan kalveren meer dan aan pinken. Op 3 bedrijven krijgen de kalveren en pinken geen krachtvoer of bijproducten bijgevoerd, en op 10 bedrijven geldt dat voor de pinken alleen. Speciale toevoegingen aan het krachtvoer komen niet voor.

Wel verstrekken 24 bedrijven apart extra voederbestanddelen zoals mineralen, en dan voornamelijk aan het melkvee. Om de enquête genoemde producten zijn akkermuntolie, Algit X-120, Besterminelacto, Glucoflow (melasse), jodium, Kanne ferment graan (melkzuur), likstenen met zout, likstenen met zout en selenium, los zout, Aquablend mineralen, maïsmineralen, mineralen divers, spoorelementen, krijt, lavameel, gemalen schelpen en zeewierkalk. Verstrekking gebeurt over het ruwvoer of los, behalve akkermuntolie, Aquablend en jodium (door drinkwater), en los zout (over grasland).

3.2 Registratie

De controlerende instantie SKAL vereist een goede registratie op het gebied van de bedrijfsvoering. Wat betreft de gezondheidszorg behoren diverse zaken geregistreerd te worden welke bij controle getoond moeten kunnen worden. Het betreft hierbij de datum van behandelingen, diagnose, behandelingswijze, naam van het diergeneesmiddel, dosering, werkzame stof, de wettelijke wachttermijn en het recept van de dierenarts met motivering. Verdere details over deze registratie ontbreken in de SKAL productievoorschriften. Er zijn geen nadere regels omtrent de registratie van het gebruik van alternatieve middelen.

3.2.1 Registratie dierziekten

Uit de enquête blijkt dat 28 bedrijven dierziekten en aandoeningen die op het bedrijf vóórkomen op enigerlei wijze registreren. De registratie gebeurt op diverse manieren, waarbij het gebruik van een vee- of logboek het meest voorkomt. Dat 2 bedrijven impliciet aangeven dierziekten op het bedrijf niet te registreren is opmerkelijk.

Registratiemethode	Aantal bedrijven
Veeboek/logboek	10
Vruchtbaarheids-/ziektekaart	8
Managementsoftware	7
Rekening veearts	2
KKM registratiekaart	1
<i>Geen registratie</i>	2
Totaal	30

Tabel 4: Registratiemethoden voor dierziekten en aandoeningen

De tabel geeft alleen de belangrijkste methode per bedrijf weer. Het komt namelijk voor dat veehouders meerdere of tijdelijke vormen van registratie gebruiken, bijvoorbeeld tussentijdse notities voordat daarmee een managementprogramma wordt bijgewerkt. Dubbele of tijdelijke registratie vindt plaats in een veeboek/logboek (6) of op een kalender (4).

3.2.2 Registratie reguliere diergeneesmiddelen

Alle bedrijven registreren het eventuele gebruik van reguliere diergeneesmiddelen. Net als bij de ziekten worden er voor de reguliere diergeneesmiddelen verschillende methoden toegepast, waarbij een vee- of logboek wederom het meest voorkomt.

Registratiemethode	Aantal bedrijven
Veeboek/logboek	15
Managementsoftware	5
Vruchtbaarheids-/ziektekaart	4
KKM registratiekaart	4
Rekening veearts	2
Totaal	30

Tabel 5: Registratiemethoden voor reguliere diergeneesmiddelen

Dubbele of tijdelijke registratie komt ook voor, en wel op kalender (4), veeboek/logboek (3), of KKM registratiekaart (1).

3.2.3 Registratie alternatieve middelen

Op enkele bedrijven (5) worden helemaal geen alternatieve middelen ten behoeve van de diergezondheid gebruikt. Van de 25 bedrijven die aangeven wel gebruik te (kunnen) maken van alternatieve middelen, registreren 14 bedrijven het gebruik er van.

Registratiemethode	Aantal bedrijven
Veeboek/logboek	6
Managementsoftware	3
Tabellen homeopathie-koffer	3
Vruchtbaarheids-/ziektekaart	1
KKM registratiekaart	1
<i>Geen registratie</i>	<i>11</i>
Totaal	25

Tabel 6: Registratiemethoden voor alternatieve middelen

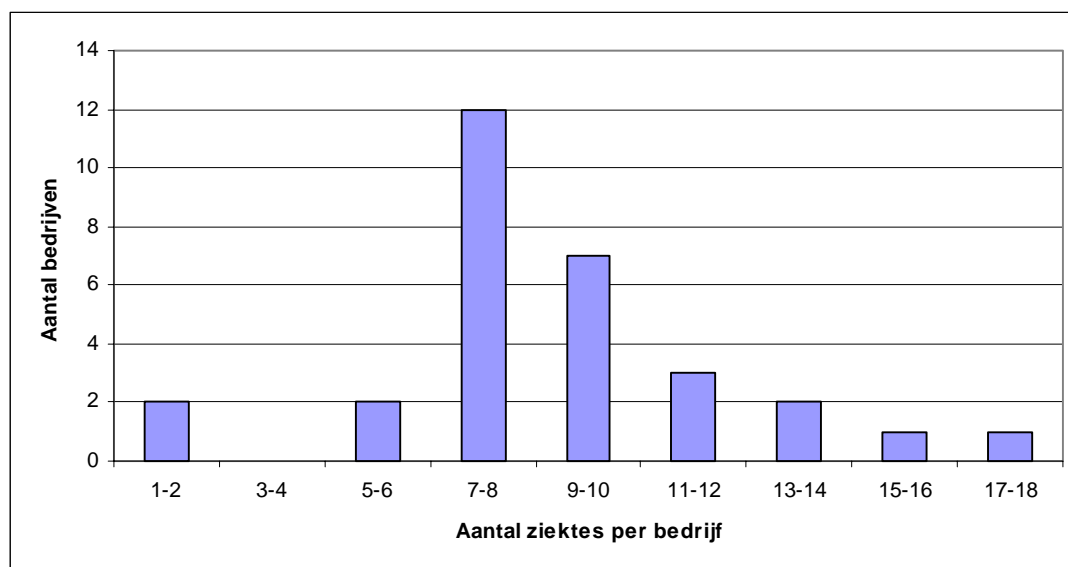
Het niet registreren van het gebruik van alternatieve middelen zou in strijd kunnen zijn met de SKAL richtlijnen, aangezien SKAL voorschrijft dat alle middelen die toegediend worden aan een biologisch dier t.b.v. de gezondheidszorg worden geregistreerd. Zoals eerder opgemerkt zijn de schriftelijke productievoorschriften van SKAL over het gebruik van alternatieve middelen echter niet erg duidelijk.

3.2.4 Betrouwbaarheid gegevens

Uit dit onderzoek blijkt dat niet alle ziekten en aandoeningen worden geregistreerd, evenals het gebruik van alternatieve middelen. Toch hebben veehouders de enquêtevragen hierover beantwoord. Vaak was een deel van de enquête al ingevuld vóór het bedrijfsbezoek – al dan niet met gebruikmaking van de bedrijfsregistratie – maar ook kwam het voor dat vragen over dierziekten en medicatie tijdens het bedrijfsbezoek uit het hoofd werden beantwoord. Hierbij werd door de enquêteurs geconstateerd dat veehouders de gegevens vaak snel en overtuigend konden opnoemen. Het geneesmiddelengebruik is evenwel naar verwachting betrouwbaarder dan de ziekte-incidentie omdat de middelen er tijdens bedrijfsbezoek meestal op verzoek bij werden gehaald, voorzover (nog) aanwezig.

3.3 Dierziekten

Alle bedrijven hebben te maken gehad met ziekten en aandoeningen. Gemiddeld werden er over het jaar 2002 per bedrijf 8.6 ziekten genoemd. Op één bedrijf bleef het aantal beperkt tot slechts 1 ziekte; een ander bedrijf telde 17 aandoeningen.

Figuur 2: Verdeling van het aantal ziekten per bedrijf over kalenderjaar 2002

Tabel 7 geeft een overzicht van de ziekten en aandoeningen die door de veehouders genoemd zijn, het aantal bedrijven waarop deze voorkwamen, en de aantallen dieren die daarvoor behandeld zijn. Een ziekte of aandoening kwam gemiddeld op 6.2 bedrijven voor.

Ziekte / aandoening	Aantal bedrijven	Aantal dieren per bedrijf		
		gemiddeld	minimum	maximum
Mastitis Klinisch	29	27	1	180
Melkziekte	26	6	1	35

Diarree	22	8	2	30
Tussenklawontsteking	19	7	1	50
Navelontsteking	16	4	1	23
Nageboorte blijven staan	15	4	2	10
Baarmoederontsteking	14	11	1	84
Mastitis Subklinisch	10	18	2	77
Mortellaro	10	27	2	77
Slepende Melkziekte	10	3	1	10
Dikke hakken	9	3	1	6
Mortellaro/Stinkpoot	7	31	5	75
Anoestrus (geen tocht)	6	4	1	7
Longontsteking	6	3	1	6
Wormen, maag-/darm-/long	6	45	6	136
Stinkpoot	5	7	3	20
Wormen, long	5	16	8	27
Wormen, maag-/darm	5	22	7	60
Lebmaagdislocatie	4	2	1	3
Zoolzweer	4	5	1	10
Anoestrus (cysteus)	3	2	1	4
Gewrichtsontsteking	3	1	1	2
Scherp-in	3	2	2	2
Leverbot	2	108	80	136
Pinkengriep (BRS)	2	34	7	60
Verwerpen vrucht	2	1	1	1
Ademhalingsproblemen	1	4		
Difterie	1	2		
Gebroken voetbeentje	1	2		
Haarworm	1	2		
Hoesten	1	12		
Klawbevangenheid	1	2		
Luizen	1			
Melk niet laten schieten	1	8		
Melkgift te laag (stimulatie)	1	1		
Navelbreuk	1	2		
Ontsteking / koorts	1	3		
Plaveisel Carcinoom (ooggezwel)	1	2		
Ringschurft	1	12		
Schurftmijt	1	1		
Trommelzucht	1	1		
Zonnebrand	1	1		
Gemiddeld per ziekte	6.2	11		

Tabel 7: Ziekten, aandoeningen op de geënquêteerde bedrijven, inclusief bijbehorend aantal bedrijven en aantal dieren

Klinische mastitis blijkt het meest voorkomende gezondheidsprobleem in de biologische melkveehouderij te zijn. Maar liefst 29 bedrijven hebben hiermee te maken, waarbij het feitelijk opmerkelijk is dat er één bedrijf is waar geen enkele koe behandeld hoefde te worden tegen deze aandoening. Het betreffende bedrijf houdt ca. 30 stuks MRIJ koeien. Anderzijds is er een bedrijf met ca. 190 koeien waar bijna alle dieren (preventief) zijn behandeld met antibiotica bij droogzetten.

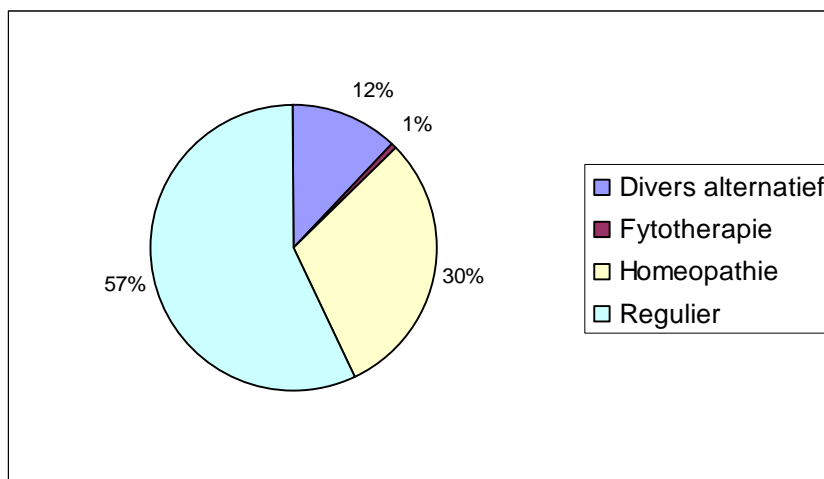
Vervolgens zijn voedingsstoornissen relatief gezien een veel voorkomend probleem. Melkziekte en slepende melkziekte zijn aandoeningen bij de koeien, terwijl diarree vooral bij de kalveren wordt gemeld.

Verder komen beengebreeken op nogal wat bedrijven voor (tussenklauwonsteking, Mortellaro, stinkpoot, dikke hakken, zoolzweren), evenals vruchtbaarheidsaandoeningen (baarmoederonsteking, nageboorte problemen, niet tochtig worden). Parasitaire infecties (maag-, darm- en longwormen, en leverbot) doen zich – met uitzondering van leverbot - voornamelijk voor bij het jongvee. Het aantal behandelende dieren tegen deze infecties is vaak hoog omdat hele leeftijds- of diergroepen als koppel worden behandeld. De andere aandoeningen komen meer sporadisch voor.

3.4 Behandelingen

3.4.1 Soorten behandelingen

In totaal zijn er in de enquête 157 middelen of therapieën ingezet voor de behandeling van dieren.

Figuur 3: Indeling gebruikte middelen en therapieën naar soort

Van deze middelen was ruim de helft (57%) een regulier diergeneesmiddel. 30% was een homeopathisch middel, 12% een alternatief middel of therapie, en minder dan 1% een fytotherapeutisch middel. Het merendeel van de middelen komt dus uit de gangbare diergezondheidszorg. Gerekend naar het gebruik van middelen (telling van het gebruik van een bepaald middel op een bepaald bedrijf tegen een bepaalde aandoening), wordt er nog meer, namelijk in 69% van de gevallen een regulier diergeneesmiddel ingezet.

Eén bedrijf geeft aan geen enkel regulier middel te hebben gebruikt. De andere 29 bedrijven gebruiken allemaal één of meer reguliere middelen. Bij 3 bedrijven zijn reguliere middelen de enige middelen die worden gebruikt.

Soort therapie / middel				Aantal bedrijven
Regulier	Homeopathie	Fytotherapie	Div.alternatief	

+	+		+	17
+		+	+	1
+	+			5
+			+	3
+				3
			+	1
Totaal aantal bedrijven				30

Tabel 8: Combinatie van gebruik van verschillende soorten behandelingen

27 van de 30 bedrijven maken dus gebruik van alternatieve middelen of methoden. Op 26 bedrijven worden verschillende soorten middelen door elkaar gebruikt. 22 bedrijven maken gebruik van homeopathische middelen, 1 bedrijf maakt gebruik van fytotherapie, en 22 bedrijven maken gebruik van diverse andere alternatieven. Eén bedrijf maakt in totaal slechts gebruik van één alternatief middel.

3.4.2 Vaccinaties en koppelbehandelingen

Slechts één bedrijf meldt een vaccinatie, en wel tegen pinkengriep. Koppelbehandelingen vinden op veel meer bedrijven (18) plaats. In de meeste gevallen (13 bedrijven) gaat het hierbij om behandelingen met reguliere geneesmiddelen tegen interne parasieten bij jongvee en soms bij melkvee (leverbot). Regelmatige voetbaden tegen klauwaandoeningen wordt op 7 bedrijven toegepast, waarbij formaline, zinksulfaat of kopersulfaat wordt gebruikt. Eén bedrijf heeft een koperbehandeling tegen verwerpen door pinken uitgevoerd.

3.4.3 Wondbehandelingen

28 bedrijven hebben gebruik gemaakt van wondbehandelingsmiddelen, meestal 1 tot 2 middelen (24), maar soms 3 tot 4 middelen per bedrijf (4). De meest gebruikte middelen zijn Violetspray met oxytetracycline (15), Acederm (12), Violetspray zonder oxytetracycline (5), Betadine jodium (4) en Hypercal tinctuur (2). Middelen die elk door slechts één bedrijf worden gebruikt zijn Biofarsol, Biocreame, Biotex (wasmiddel), Kamferzalf, Kamillethee, Klauwsan tinctuur, Laurierzalf, Mortelsol, Pepermuntolie en teerzalf. Navelontsmetting na de geboorte is hier bij de wondbehandelingen gerekend.

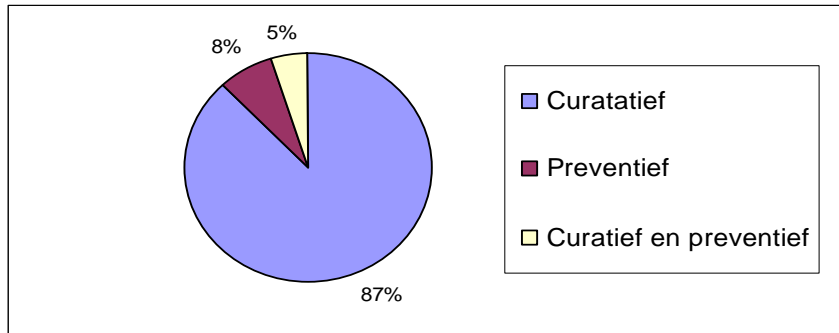
3.4.4 Alternatieve geneeswijzen

Op 7 bedrijven is gebruik gemaakt van alternatieve geneeswijzen. Gemeld worden massagetherapieën tegen uieronsteking (met olieën of pepermuntzalf), en acupunctuur en regressietherapie bij koeien die uit balans zijn. Drie bedrijven hebben nosode therapie toegepast (zie ook 3.5.2). Twee bedrijven hebben gebruik gemaakt van geopathische beïnvloeding om aardstralen op het bedrijf om te leggen.

3.5 Diergeneesmiddelen

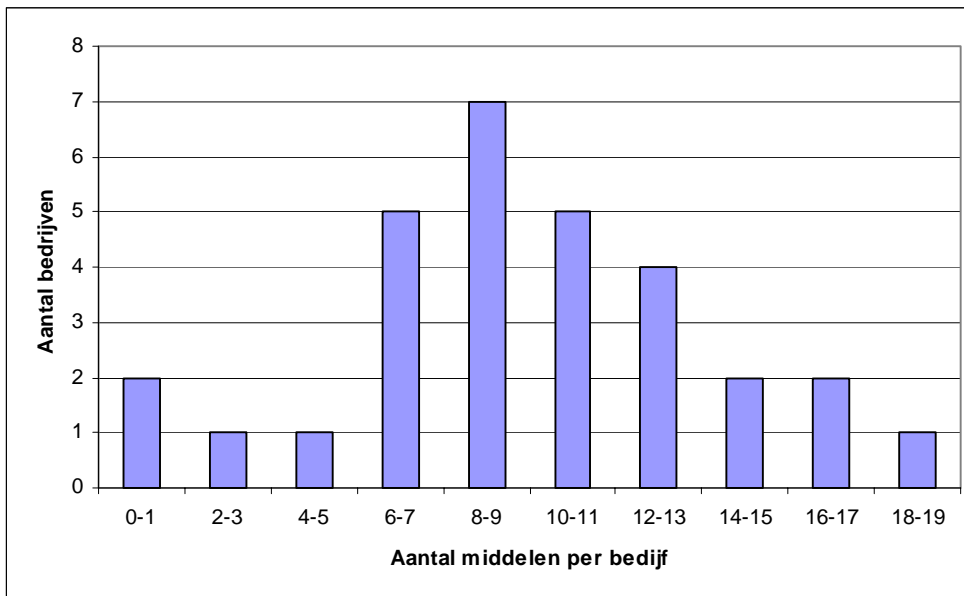
3.5.1 Reguliere diergeneesmiddelen

In de vorige paragraaf bleek dat de meeste behandelingen worden gedaan met reguliere diergeneesmiddelen. Dit betreft in het overgrote deel (87%) curatieve behandelingen, dus een behandeling waarbij het dier klinisch ziek is. Soms ook worden behandelingen uitgevoerd ter preventie van ziekte.

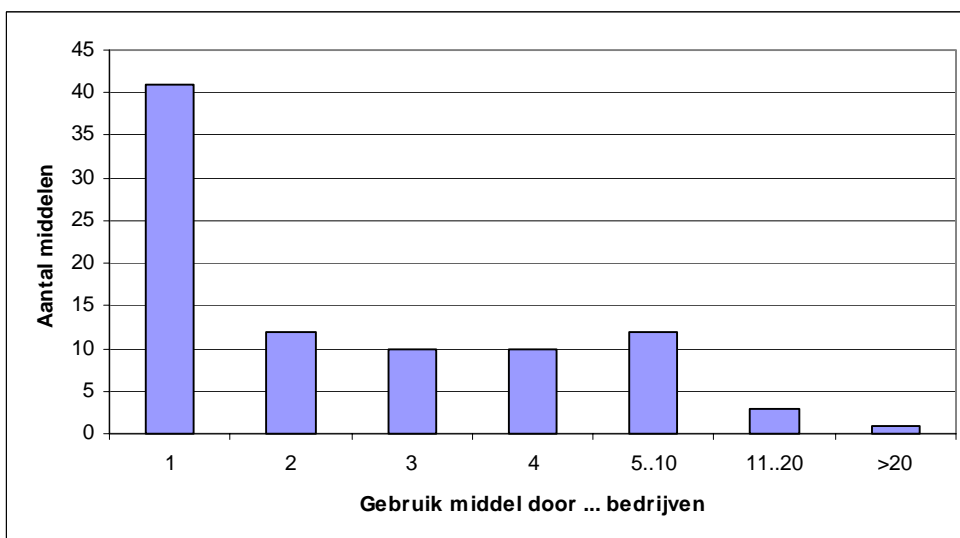
Figuur 4: Indeling reguliere middelen naar gebruik

In een aantal gevallen geven veehouders aan dat een behandeling zowel curatief als preventief was. Dit lijkt tegenstrijdig, maar is met een voorbeeld toe te lichten. Een aantal dieren van de koppel kan zichtbare verschijnselen van een wormaandoening vertonen, waaruit verondersteld mag worden dat de hele koppel besmet is. Wordt nu de gehele koppel tegen de wormaandoening behandeld, dan kan dat worden aangeduid als een gecombineerde curatieve en preventieve behandeling. Andersom kan het voorkomen dat wel alle behandelde dieren klinische ziekteverschijnselen vertonen, maar dat bepaalde middelen zowel een curatieve als een preventieve werking claimen. Ook die gevallen kunnen als een combinatie van curatief en preventief worden opgevat. Omdat de scheidslijnen op dit punt onduidelijk zijn worden de gegevens gepresenteerd zoals door veehouders aangegeven. Opgemerkt moet worden dat preventieve behandelingen met reguliere diergeneesmiddelen volgens de SKAL productievoorschriften niet zijn toegestaan.

Figuur 5: Verdeling van het aantal gebruikte reguliere middelen per bedrijf

Het aantal reguliere middelen dat per bedrijf gebruikt wordt varieert van 0 tot 18. Gemiddeld worden er 9 reguliere middelen per bedrijf gebruikt. Eén bedrijf gebruikt geen reguliere middelen.

Figuur 6: Verdeling van het aantal bedrijven dat een bepaald regulier middel gebruikt

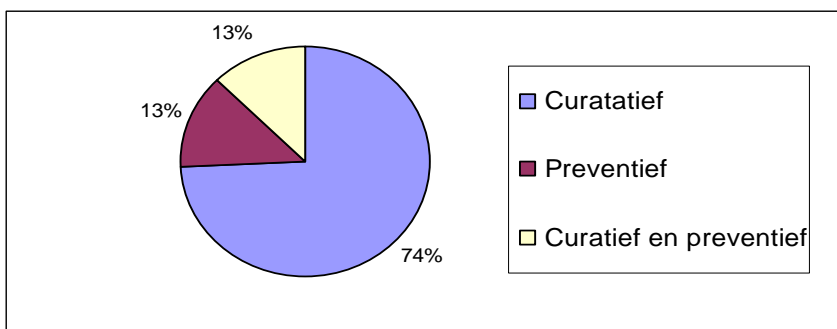
Ongeveer de helft ($n=41$) van alle reguliere middelen ($n=89$) wordt elk op niet meer dan één bedrijf gebruikt. Slechts 4 middelen worden op meer dan 10 bedrijven gebruikt; dit betreffen Avuloxil, Ca-Mg infuus, Excenel RTU en Nageboorte Capsule. Gemiddeld wordt een regulier middel op 3 bedrijven gebruikt.

Bijlagen 1 en 2 geven een overzicht van de reguliere middelen en de aandoeningen waarbij ze gebruikt zijn. Bijlage 5 geeft nadere details van de reguliere middelen. In de lijst staan middelen waarvoor de toelating voor runderen is beëindigd: Blotic, Bovi C3, en Violetspray met en zonder oxytetracycline. Het antimicrobiële middel Neopen heeft een voorlopige registratie (REG NL 1556). Twee middelen zijn wel geregistreerd als

diergeneesmiddel maar niet voor runderen: Carbasan (varkens) en Lincomycine-20% (varkens en pluimvee). Formaline (in voetbaden) is een desinfecterend klauwverzorgingsmiddel. Formalkopersulfide, Klauwmix, Mortelsol en Podocur SV zijn dat wellicht ook -gezien het gebruik er van - maar nadere gegevens daarover ontbreken. Coopertix is een in België toegelaten insecticide.

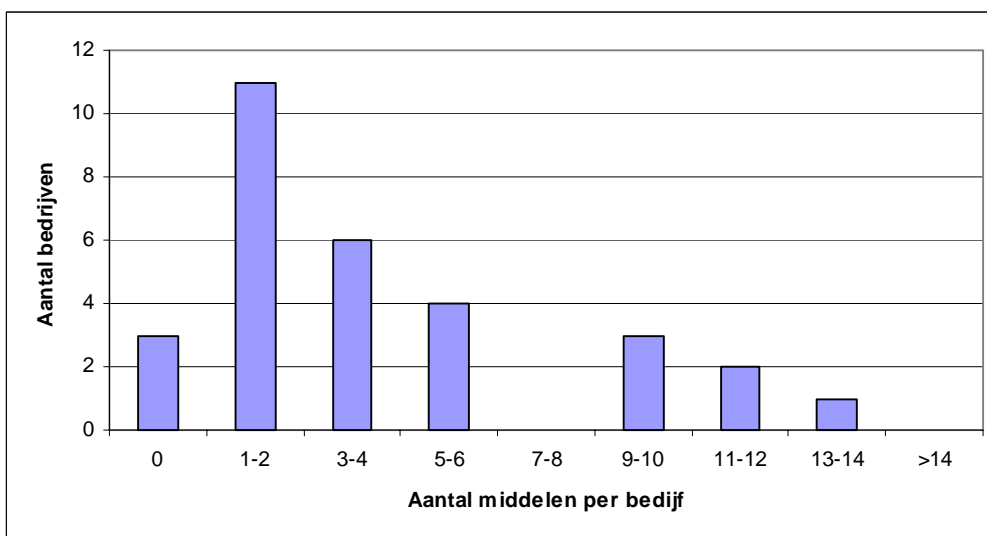
3.5.2 Alternatieve middelen en therapieën

De meerderheid van de bedrijven (27) maakt gebruik van alternatieve middelen en/of behandelingsmethoden. Ook deze worden curatief (74%) dan wel preventief (13%) ingezet, en soms gecombineerd curatief en preventief.

Figuur 7: Indeling alternatieve middelen naar gebruik

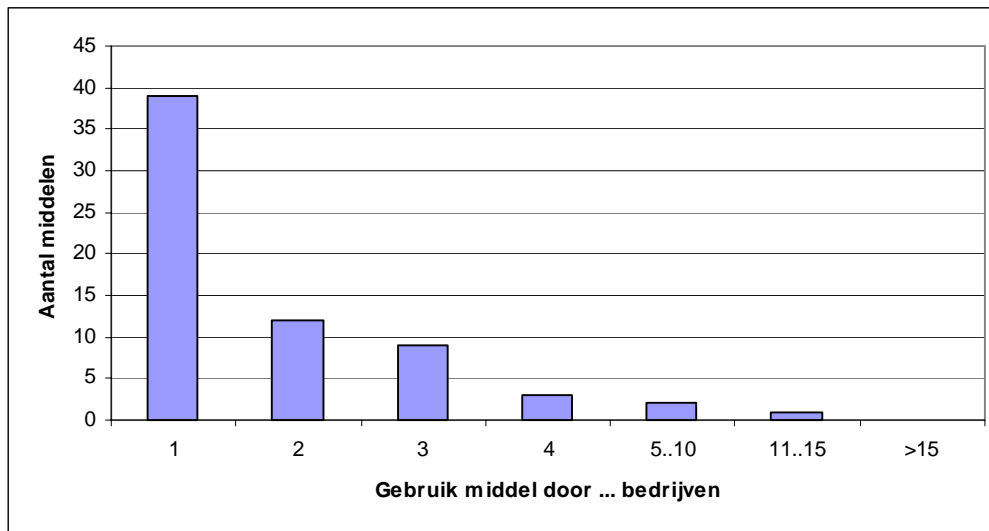
In vergelijking met de reguliere middelen worden de alternatieve middelen vaker preventief of gecombineerd curatief en preventief ingezet. Zoals hierboven reeds is genoemd, mogen dieren volgens de SKAL productievoorschriften niet preventief worden behandeld, en dat geldt ook voor alternatieve middelen.

Figuur 8: Verdeling van het aantal gebruikte alternatieve middelen per bedrijf

3 bedrijven maken geen gebruik van alternatieve middelen of therapieën, en 11 bedrijven gebruiken niet meer dan 2 alternatieve middelen of therapieën. Het merendeel (n=16) van de

bedrijven gebruikt meer dan 2 alternatieve middelen, waarbij 14 middelen op 1 bedrijf het hoogste aantal is. Gemiddeld gebruikt een bedrijf 4 alternatieve middelen.

Figuur 9: Verdeling van het aantal bedrijven dat een bepaald alternatief middel gebruikt

Het merendeel (n=39) van alle alternatieve middelen of therapieën (n=68) wordt elk op niet meer dan één bedrijf gebruikt. Slechts 3 middelen worden op meer dan 5 bedrijven gebruikt. Dit betreft de middelen Cai Pan, Lachesis en Mamyf Phyt Plus. Gemiddeld wordt een alternatief middel op slechts 2 bedrijven gebruikt.

Bijlagen 3 en 4 geven een overzicht van de alternatieve middelen en de aandoeningen waarbij ze gebruikt zijn. Bijlage 6 geeft nadere details van de alternatieve middelen.

Drie homeopathische middelen komen niet voor op de homeopathische lijst van de BRD.

4 Resultaten en conclusies

1. Dit rapport geeft een beeld van de dierziekten en aandoeningen die de nodige aandacht vragen van de biologische melkveehouder, en de reguliere en alternatieve middelen die door hen worden gebruikt om deze ziekten en aandoeningen te behandelen.
2. Dierziekten wordt op 28 van de 30 geënquêteerde bedrijven geregistreerd. Het gebruik van reguliere diergeneesmiddelen wordt op alle bedrijven geregistreerd, en van de 25 bedrijven die aangeven alternatieve middelen te gebruiken registreren 14 bedrijven het gebruik ervan.
3. Alle bedrijven hebben in het enquêtejaar 2002 te maken gehad met ziekten of aandoeningen bij het vee. Gemiddeld kwamen er 8.6 ziekten per bedrijf voor, en elke ziekte kwam gemiddeld op 6.2 bedrijven voor. De biologische melkveehouderij kenmerkt zich daarmee door relatief vrij veel gezondheidsproblemen bij het vee. Uieraandoeningen, voedingsstoornissen, beengebreeken en vruchtbaarheidsproblemen zijn de meest voorkomende aandoeningen.
4. Van de 157 verschillende middelen en behandelingen die in de enquête zijn genoemd, betreft 57% een regulier diergeneesmiddel. Het restant aan behandelingsmethoden bestaat voor 30% uit homeopathie, 1% uit fytotherapie, en 12% uit diverse andere alternatieven.
5. Reguliere diergeneesmiddelen worden door 29 van de 30 bedrijven gebruikt. Gemiddeld gebruikt een bedrijf 9 verschillende reguliere middelen. 41 van de 89 genoemde reguliere middelen worden op niet meer dan één bedrijf gebruikt.
6. Alternatieve middelen of behandelingsmethoden worden uitgebreid gebruikt. Slechts 3 bedrijven maken er géén gebruik van, en 1 bedrijf maakt uitsluitend gebruik van alternatieve behandelingsmethoden. 16 bedrijven gebruiken meer dan twee alternatieve middelen. Gemiddeld gebruikt een bedrijf 4 alternatieve middelen. Van de 68 genoemde alternatieven worden er evenwel 39 op niet meer dan één bedrijf toegepast.
7. Van een aantal reguliere middelen is de toelating voor rundvee beëindigd, voorlopig, of onbekend. Eén middel is niet in Nederland maar wel in België geregistreerd. Een 2-tal middelen is wel geregistreerd als diergeneesmiddel, maar niet toegelaten voor runderen.
8. Drie alternatieve homeopathische middelen komen niet voor op de BRD-lijst.

5 Aanbevelingen

Algemeen

Er is een groot aantal middelen dat ingezet wordt ter preventie en behandeling van dierziekten in de biologische melkveehouderij. Een betere communicatie en kennisoverdracht tussen veehouders, dierenartsen en kennisinstellingen is nodig om een consensus te verkrijgen over de optimale behandelingsmethoden binnen de kaders van lokale en EU regelgeving.

Veehouders

De veehouders moeten meer aandacht schenken aan de registratie van dierziekten en behandelingsmethoden op hun bedrijf. Ten eerste omdat het een vereiste is van de controle organisatie SKAL. Ten tweede omdat er een beter beeld gevormd kan worden omtrent de problemen op het gebied van diergezondheid op de bedrijven en de ervaringen van veehouders betreffende preventie en behandeling. SKAL zou behulpzaam kunnen zijn door het ontwikkelen van software of formulieren t.b.v. de hierboven genoemde registratie.

SKAL

De registratie van biologische melkveehouders op de website van SKAL is niet foutloos. Sommige gegevens zijn niet volledig of verouderd, en bedrijven in omschakeling zijn niet te onderscheiden van gecertificeerde bedrijven.

SKAL zou t.b.v. de registratie van dierziekten en behandelingen standaard formulieren ter beschikking kunnen stellen en beter moeten toezien op de naleving van de registratie.

Er is een discrepantie tussen de productievoorschriften van SKAL op het gebied van diergezondheid en de EU regelgeving. Volgens de SKAL-instructie moeten dieren eerst met alternatieven worden behandeld, en indien die niet werkzaam zijn, mag overgeschakeld worden naar een regulier diergeneesmiddel. Volgens de EU regelgeving mag een alternatief alleen dan ingezet worden als gebleken is dat het effectief is voor de desbetreffende aandoening bij de betreffende diersoort. Van veel van de alternatieven ontbreekt momenteel nog een onderbouwing van de effectiviteit voor bepaalde ziektes/aandoeningen bij rundvee.

SKAL dient in de productievoorschriften duidelijkheid te verschaffen omtrent de behandeling van wonden. Veel van de uitwendige wondbehandelingen zullen door een biologische veehouder niet als reguliere behandeling worden geregistreerd, hoewel veel van de gebruikte middelen antibiotica bevatten. In de voorschriften zou vermeld moeten worden dat wondbehandeling met desinfecterende middelen (jood preparaten) niet als reguliere behandeling geteld hoeft te worden. Nadere aandacht dient wat dit betreft ook aan de behandeling van klauwproblemen en de tepelverzorging te worden gegeven.

Dierenartsen

Dierenartsen dienen goed op de hoogte te zijn van de diergeneesmiddelen die toegelaten zijn voor runderen en bij gebruik van middelen uit de vrijstellingslijst rekening te houden met het feit dat de biologische veehouder een (dubbele) wachttermijn in acht moet nemen.

Onderzoeksinstituten

In het kader van alternatieve diergeneesmiddelen wordt door verschillende afdelingen van Wageningen-UR, het Louis Bolk Instituut, School voor Homeopathie (Breda) en de Faculteit Diergeneeskunde van de Rijksuniversiteit Utrecht onderzoek gedaan binnen de biologische

veehouderij. Het is belangrijk dat onderzoekers in Nederland op de hoogte zijn van elkaanders onderzoek. Het komt regelmatig voor dat veehouders meerdere keren voor gelijksoortige onderzoeksvraagstellingen worden benaderd. Intussen zijn er een aantal websites waar rapporten over de biologische dierhouderij te vinden zijn (www.biofoon.nl ; www.biologischelandbouw.net) en is er een cluster opgezet waarin de meeste onderzoekers op het gebied van de biologische dierhouderij vertegenwoordigd zijn.

Vakgroep/Vereniging van Biologische Melkveehouders

Voor eventueel vervolgonderzoek is overleg met belangenorganisaties gewenst, zodat er beter inzicht ontstaat waar de sector behoefte aan heeft, en er efficiënter vooruitgang in onderzoek geboekt kan worden (Natuurweide, vereniging van biologische melkveehouders, Biologica en vakgroep biologische landbouw van LTO).

Effectiviteit alternatieve middelen

Er is een behoefte bij melkveehouders (veeouders in het algemeen) naar de werking van alternatieve middelen. Het belangrijkste hierbij is of met een betreffend middel positieve resultaten kunnen worden behaald. Wanneer men wil dat het gebruik van b.v. antibiotica wordt verminderd zullen er publicaties moeten komen in vakbladen over de resultaten van de werking van specifieke alternatieven. Deze taak ligt voor een groot gedeelte bij het bedrijfsleven, maar hier ligt ook een schone taak voor de overheid in het kader van de volksgezondheid (voorkomen resistentie ontwikkeling antibiotica).

Beleid

Er dient meer duidelijkheid te komen over de uitleg van de EU regelgeving op het gebied van de behandeling van dierziekten in de biologische dierhouderij. Zolang van een groot scala aan alternatieve geneesmiddelen nog niet is aangetoond dat ze effectief zijn bij diverse ziekten bij het rund, is de inzet hiervan strijdig met de EU regels. Het niet adequaat behandelen van een ziek dier kan ten koste gaan van het welzijn van het dier en dient voorkomen te worden. Dit laatste punt is recent in de media aangehaald en kan het imago van de sector ernstig schaden.

Het experimenteren met alternatieve middelen op individuele bedrijven is niet een efficiënte wijze om de werkzaamheid van een middel aan te tonen. Het beleid moet er op gericht zijn om gedegen wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van alternatieve middelen te ondersteunen. Het beleid moet verder ondersteunend zijn bij de formele registratie van alternatieve middelen als diergeneesmiddel.

Er is momenteel binnen de biologische dierhouderij onduidelijkheid over de definitie van een regulier middel. In de EU regelgeving wordt gesproken van chemisch gesynthetiseerde middelen, waardoor een splitsing van reguliere middelen in "natuurlijke" en chemisch gesynthetiseerde preparaten mogelijk zou moeten zijn. Een natuurlijk regulier product zou in de biologische dierhouderij niet aan de beperkingen onderhevig moeten zijn die voor synthetische producten geldt. In de BRD registratie zou een aantekening betreffende de toelating van een middel in de biologische dierhouderij opgenomen moeten worden. Een voorbeeld is de pepermintolie in Cai Pan. Bij de opname als "EKO" diergeneesmiddel dient bij de bereiding van het natuurlijke product rekening gehouden te worden met de biologische principes (bijvoorbeeld bepaalde niet-toegelaten chemische extractie procedures).

6 Bronnen

- Bron 1 Biologica (2003). Eko-monitor, cijfers en trends, jaarrapport 2002. Biologica, Utrecht, maart 2003
- Bron 2 www.skal.nl. SKAL - Certificatie Biologische Productie, maart 2003.
- Bron 3 <http://statline.cbs.nl>. Centraal Bureau voor de Statistiek, maart 2003: Biologische veehouderij volgens CBS-landbouwtelling 2001.

Bijlage 1: Overzicht reguliere geneesmiddelen en de aandoeningen waartegen ze gebruikt zijn

Naam middel	Aantal aandoeningen	Ziekte / aandoening
4XLA	2	Mastitis Klinisch Nageboorte blijven staan
Albiotic formula	1	Mastitis Klinisch
Amos Electrolytenmix	1	Kalverdiarree
Amos Slepemde melkziekte drank	1	Slepemde Melkziekte
Amos Zwarte Zalf	3	Dikke hakken Gewrichtsontsteking Navelontsteking
Amoxy+C Inj.	1	Kalverdiarree
Ampicilline 20% pro inj.	2	Dikke hakken Navelontsteking
Avuloxil	1	Mastitis Klinisch
Baytril 10%	1	Baarmoederontsteking
Biopect	1	Kalverdiarree
Blotic	1	Schurftmijt
Bovi C3	1	Slepemde Melkziekte
Bovilis Bovipast	1	Pinkengriep (BRS)
Buscopan compositum injectie i.m.	2	Kalverdiarree Lebmaagdislocatie
Calci TAD 50	1	Melkziekte
Calcium magnesium oplossing	1	Melkziekte
Calfeet (B) extra	1	Melkziekte
Ca-Mg-influus	1	Melkziekte
Carbasan	1	Wormen, maag-/darm
Chorulon	1	Anoestrus (geen tocht)
CMK7	1	Melkziekte
Cobactan 2,5%	2	Longontsteking Mastitis Klinisch
Cobactan LC	1	Mastitis Klinisch
Colicilline Oraal	1	Kalverdiarree
Colistin	1	Kalverdiarree
Compositum R	1	Melkziekte
Coopertix	1	Luizen
CTC-spray	5	Mortellaro Mortellaro/Stinkpoot Navelontsteking Stinkpoot Tussenklauwontsteking
Curaclox Mastitis Inj.	1	Mastitis Klinisch
Dectomax	1	Wormen, maag-/darm
Dectomax pour-on	2	Wormen, long Wormen, maag-/darm-/long
Delvomast MC	2	Mastitis Klinisch Mastitis Subklinisch
Depomycine	4	Dikke hakken Gewrichtsontsteking Kalverdiarree Navelontsteking
Diatrim 24%	3	Baarmoederontsteking Kalverdiarree Mastitis Klinisch
Dinolytic	1	Anoestrus (cysteus)
Dofatrim-ject	3	Longontsteking Mastitis Klinisch Zonnebrand
Duphaphen	1	Mastitis Klinisch
Electrolytenmix	1	Kalverdiarree
Endex 19,5%	1	Wormen, maag-/darm
Engemycine 10%	2	Mastitis Klinisch Tussenklauwontsteking
Erythrocin 200	1	Mastitis Klinisch
Eurolectrol Oraal	1	Kalverdiarree
Excenel RTU	5	Baarmoederontsteking Dikke hakken Haarworm Mastitis Klinisch Tussenklauwontsteking
Fasinex 10%	1	Leverbot
Fertagyl	1	Anoestrus (cysteus)
Finadyne	3	hoesten Mastitis Klinisch Scherp-in
Formaline	1	Mortellaro/Stinkpoot

vervolg tabel		
Formal-kopersulfide	2	Mortellaro Mortellaro/Stinkpoot
Genta-ject 10%	1	Navelontsteking
Geomycineject	1	Tussenklauwontsteking
Glucolyt poeder	1	Kalverdiarree
Hoof-Clear	2	Mortellaro Stinkpoot
Ivermectine 1%	1	Wormen, maag-/darm-/long
Ivomec	2	Wormen, maag-/darm Wormen, maag-/darm-/long
Ivomec-Eprinex Pour-on	3	Wormen, long Wormen, maag-/darm Wormen, maag-/darm-/long
Jodium	1	Navelontsteking
Klauwmix	1	Mortellaro
Lactastop rood	1	Mastitis Klinisch
Levamintic Giet Op	1	Wormen, long
Lincomycine 20%	1	Mortellaro
Mamyzin	1	Mastitis Klinisch
Melkop	1	Melkziekte
Metrane	1	Baarmoederontsteking
Metricure	3	Anoestrus (geen tocht) Baarmoederontsteking Nageboorte blijven staan
Micotil	1	Longontsteking
Mortelsol	1	Mortellaro
Nafpenzal DC	1	Mastitis Klinisch
Nageboorte capsule	2	Baarmoederontsteking Nageboorte blijven staan
Neopen	8	hoesten Longontsteking Mastitis Klinisch Nageboorte blijven staan Navelontsteking Scherp-in Tussenklauwontsteking Wormen, long
Nufloor	1	Longontsteking
Onbekend	4	Anoestrus (geen tocht) Gewrichtsontsteking Longontsteking Wormen, long
Orbenin Dry Cow	1	Mastitis Klinisch
Orbenin Extra Dry Cow	2	Mastitis Klinisch Mastitis Subklinisch
Oxytetracycline	5	Baarmoederontsteking Dikke hakken Klauwbevangenheid Mortellaro/Stinkpoot Tussenklauwontsteking
Oxytocine-S	2	Mastitis Klinisch Melk niet laten schieten
Pathozone	1	Mastitis Klinisch
Penstrep-ject	3	Mastitis Klinisch Navelontsteking Tussenklauwontsteking
Podocur sv Imac	1	Mortellaro
Praxavet	4	Longontsteking Mastitis Subklinisch Navelontsteking Tussenklauwontsteking
PRID	2	Anoestrus (cysteus) Anoestrus (geen tocht)
Procpen	1	Lebmaagdislocatie
Propyleenglycol	1	Slepemde Melkziekte
Prosolvlin	1	Anoestrus (geen tocht)
Uddergold	1	Mastitis Klinisch
Violetspray met OTC	2	Mortellaro Mortellaro/Stinkpoot
Violetspray zonder OTC	2	Mortellaro/Stinkpoot Tussenklauwontsteking
Vitamine B-complex	1	Nageboorte blijven staan
Vitamine D3	1	Melkziekte
Voreen Suspensie	5	Gewrichtsontsteking Lebmaagdislocatie Longontsteking Melkziekte Slepemde Melkziekte
Gemiddeld aantal per middel	1.7	

Bijlage 3: Overzicht alternatieve middelen en de aandoeningen waartegen ze gebruikt zijn

Soort middel	Naam middel	Aantal aandoeningen	Ziekte / aandoening
Divers alternatief	Akkermunt olie	2	Mastitis Klinisch Mastitis Subklinisch
	Bovi-dermal	2	Stinkpoot Zoolzweer
	Bruine teer	1	Stinkpoot
	Cai Pan	1	Mastitis Klinisch
	Etherische oliën	1	Mastitis Klinisch
	Hoof-Care	1	Mortellaro
	Landbouwkalk	1	Mortellaro/Stinkpoot
	Lava-meel	1	Mastitis Klinisch
	Mastitop	1	Mastitis Klinisch
	Melissegeest	1	Ademhalingsproblemen
	Nosode therapie	2	Mastitis Klinisch Mastitis Subklinisch
	Pepermunt olie	2	Mastitis Subklinisch Pinkengriep (BRS)
	Peterselie olie	1	Mastitis Klinisch
	Tijgerbalsem (soort)	1	Mastitis Klinisch
	Turitis Thym	1	Wormen, long
	Udderminth	1	Mastitis Klinisch
	Uiermunt	3	Dikke hakken Mastitis Klinisch Verhoogd celgetal
	Uterale	2	Baarmoederontsteking Nageboorte blijven staan
	Zoutzuur	1	Tussenklauwontsteking
Fytotherapeutisch	Microbionicum	1	Mastitis Subklinisch
Homeopatisch	Aconitum	1	Kalverdiarree
	Apis Mellifica D3	1	Tussenklauwontsteking
	Arnica	1	Tussenklauwontsteking
	Arnica Montana D0	1	Dikke hakken
	Arsenicum Album	1	Kalverdiarree
	Azijnzuur D6	1	Mortellaro/Stinkpoot
	Belladonna	1	Tussenklauwontsteking
	Berberis-Homaccord	1	Tussenklauwontsteking
	Bio Even	2	Longontsteking Pinkengriep (BRS)
	Bryonia	2	Gewrichtsontsteking Mastitis Klinisch
	Calcarea Carbonica	2	Melkziekte Plaveisel Carcinoom (ooggezwel)
	Calcarea Phosphorica	1	Kalverdiarree
	Caulophyllum	1	Nageboorte blijven staan
	Dolichos	1	Nageboorte blijven staan
	Drosera	1	Wormen, long

vervolg tabel		
Dulcamara	2	Kalverdiarree Longontsteking
Echinacea	2	Baarmoederontsteking Mastitis Klinisch
Hepar Sulfuris	2	Baarmoederontsteking Navelontsteking
Hormeel	1	Anoestrus (geen tocht)
Klauwsan Tinctuur	1	Mortellaro/Stinkpoot
Lac Caninum	1	Mastitis Subklinisch
Lachesis	4	Baarmoederontsteking Mastitis Klinisch Plaveisel Carcinoom (ooggezwel) Verhoogd celgetal
Lachesis Mutus	1	Mastitis Klinisch
Mamil phyt plus	1	Mastitis Klinisch
Mamil plus	1	Mastitis Klinisch
Mammicurine	1	Mastitis Klinisch
Masnos	1	Mastitis Klinisch
Mastex	1	Mastitis Klinisch
Mastimar	1	Mastitis Klinisch
Mercurius Vivus	1	Difterie
Nuxvomica	3	Diarrée Melkgift te laag (stimulatie) Verwerpen vrucht
Ovarium	1	Anoestrus (geen tocht)
Partustone	2	Melkziekte Nageboorte blijven staan
Pessaria	2	Baarmoederontsteking Nageboorte blijven staan
Phytolacca	2	Difterie Mastitis Klinisch
Pyrogenium	4	Baarmoederontsteking Kalverdiarree Ontsteking / koorts Stinkpoot
Ruta	1	Tussenklauwontsteking
Ruta Graveolens	1	Tussenklauwontsteking
Sabina	2	Baarmoederontsteking Nageboorte blijven staan
SCC (Sulfur, Silicea, Carbo Vegetal)	2	Longontsteking Mastitis Klinisch
Senega	1	Longontsteking
Sepia Officinalis	3	Anoestrus (geen tocht) Baarmoederontsteking Nageboorte blijven staan
Thuya Occidentalis	1	Ringschurft
Traumeel	2	Melkziekte Mastitis Klinisch
Veratrum Album	1	Kalverdiarree
Gemiddeld aantal per middel	1.5	

Bijlage 4: Overzicht aandoeningen en de alternatieve middelen die daarbij gebruikt zijn

Ziekte / aandoening	Aantal middelen	Naam middel	Soort middel
Ademhalingsproblemen	1	Melissegeest	AL
Anoestrus (geen tocht)	3	Hormeel	HO
		Ovarium	HO
		Sepia Officinalis	HO
Baar moederontsteking	8	Echinacea	HO
		Hepar Sulfuris	HO
		Lachesis	HO
		Pessaria	HO
		Pyrogenium	HO
		Sabina	HO
		Sepia Officinalis	HO
		Uterale	AL
Diarree	1	Nuxvomica	HO
Difterie	2	Mercurius Vivus	HO
		Phytolacca	HO
Dikke hakken	3	Arnica Montana D0	HO
		Traumeel	HO
		Uiermunt	AL
Gewrichtsontsteking	1	Bryonia	HO
Kalverdiarree	6	Aconitum	HO
		Arsenicum Album	HO
		Calcarea Phosphorica	HO
		Dulcamara	HO
		Pyrogenium	HO
		Veratrum Album	HO
Longontsteking	4	Bio Even	HO
		Dulcamara	HO
		SCC (Sulfur, Silicea, Carbo Vegetabilis)	HO
		Senega	HO
Mastitis Klinisch	23	Akkermunt olie	AL
		Bryonia	HO
		Cai Pan	AL
		Echinacea	HO
		Etherische oliën	AL
		Lachesis	HO
		Lachesis Mutus	HO
		Lava-meel	AL
		Mamil phyt plus	HO
		Mamil plus	HO
		Mammicurine	HO
		Masnos	HO
		Mastex	HO
		Mastimar	HO
		Mastistop	AL
		Nosode therapie	TH
		Peterselie olie	AL
		Phytolacca	HO
		SCC (Sulfur, Silicea, Carbo Vegetabilis)	HO
		Tijgerbalsem (soort)	AL
		Traumeel	HO
		Udderminth	AL
		Uiermunt	AL

vervolg tabel			
Mastitis Subklinisch	5	Akkermunt olie	AL
		Lac Caninum	HO
		Microbionicum	FY
		Nosode therapie	TH
		Pepermunt olie	AL
Melkgift te laag (stimulatie)	1	Nuxvomica	HO
Melkziekte	2	Calcarea Carbonica	HO
		Partustone	HO
Mortellaro	1	Hoof-Care	AL
Mortellaro/Stinkpoot	3	Azijnzuur D6	HO
		Klauwsan Tictuur	HO
		Landbouwkalk	AL
Nageboorte blijven staan	7	Caulophyllum	HO
		Dolichos	HO
		Partustone	HO
		Pessaria	HO
		Sabina	HO
		Sepia Officinalis	HO
		Uterale	AL
Navelontsteking	1	Hepar Sulfuris	HO
Ontsteking / koorts	1	Pyrogenium	HO
Pinkengriep (BRS)	2	Bio Even	HO
		Pepermunt olie	AL
Plaveisel Carcinoom (ooggezwel)	2	Calcarea Carbonica	HO
		Lachesis	HO
Ringschurft	1	Thuja Occidentalis	HO
Stinkpoot	3	Bovi-dermal	AL
		Bruine teer	AL
		Pyrogenium	HO
Tussenklauwontsteking	7	Apis Mellifica D3	HO
		Arnica	HO
		Belladonna	HO
		Berberis-Homaccord	HO
		Ruta	HO
		Ruta Graveolens	HO
		Zoutzuur	AL
Verhoogd celgetal	2	Lachesis	HO
		Uiermunt	AL
Verwerpen vrucht	1	Nuxvomica	HO
Wormen, long	2	Drosera	HO
		Turits Thym	AL
Zoolzweer	1	Bovi-dermal	AL
Gem. aantal per aandoening	3.5		

Bijlage 5: Indeling reguliere middelen

Naam middel	REG NL	Aard van het middel	Stof	Toelating runderen
4XLA	9490	antimicrobieel (speendip)	melkzuur, natriumchloriet	ja
Albiotic formula	9210	antimicrobieel	lincomycinehydrochloride, neomycinesulfaat	ja
Amos Electrolytenmix	8352	electrolyten, koolhydraten	glucose, natriumchloride e.a.	ja
Amos Slepemde melkziekte drank	4938	diversen	propyleenglycol	ja
Amos Zwarte Zalf	2304	corrigerend preparaat	sulfobituminooseammonium, kamfer	ja
Amoxy+C Inj.	10089	antimicrobieel	amoxicilline-trihydraat, colistinesulfaat	ja
Ampicilline 20% pro inj.	8480	antimicrobieel	ampicilline-trihydraat	ja
Avuloxil	9427	antimicrobieel, anti-inflammatoir	amoxicilline-trihydraat, clavulaanzuur e.a.	ja
Baytril 10%	8212	antimicrobieel	enrofloxacin	ja
Biopect	5010, 6786	electrolyten, koolhydraten, vitaminen	glucose-monohydraat, natriumchloride e.a.	ja
Blotic	8745	antiparasitair		beëindigd
Bovi C3				beëindigd
Bovilis Bovipast	9260	bact. vaccin	geïnactiveerd respiratoir rundersyncytis virus e.a.	ja
Buscopan compositum injectie i.m.	8944	analgeticum, anti-pyretisch, spasmolyticum	natriummetamizol, scopolaminebutylbromide	ja
Calci TAD 50	3745	electrolyten	calcium- en magnesiumverbindingen	ja
Calcium magnesium oplossing	4415	electrolyten	calciumborogluconaat, magnesiumchloride-hexahydraat e.a.	ja
Calfeed (B) extra		electrolyten	calcium- en magnesiumverbindingen, vit. B	onbekend
Ca-Mg-infuus	1609, 8301	electrolyten	calcium- en magnesiumverbindingen	ja
Carbasan	9821	anthelminticum	levamisolhydrochloride	nee
Chorulon	1249	hormoonpreparaat	choriongonadotrofine	ja
CMK7	8507	electrolyten	calciumgluconaat, magnesiumchloride e.a.	ja
Cobactan 2,5%	9645, 9886	antimicrobieel	cefquinome	ja
Cobactan LC	9468	antimicrobieel	cefquinome	ja
Colicilline Oraal	8786	antimicrobieel	electrolyten, vitaminen e.a.	ja
Colistin	3404	antimicrobieel	colistinesulfaat	ja
Compositum R	9557	corrigerend preparaat, electrolyten	calciumgluconaat, magnesiumchloride e.a.	ja
Coopertix		insecticide	cyhalothrin	België
CTC-spray	9013	antimicrobieel	chlortetracyclinehydrochloride	ja
Curaclox Mastitis Inj.	8843	antimicrobieel	cloxacilline-natrium, ampicilline-natrium	ja
Dectomax	9779, 9844	anthelminticum	doramectin	ja
Dectomax pour-on	9524	anthelminticum, antiparasitair	doramectin	ja
Delvomast MC	8092	antimicrobieel	dihydrostreptomycinesulfaat, nafcillinenatrium-monohydraat e.a.	ja
Depomycine	4264	antimicrobieel	dihydrostreptomycinesulfaat, procainebenzylpenicilline	ja
Diatrim 24%	8028, 8435	antimicrobieel	sulfamethoxazol, trimethoprim	ja
Dinolytic	9242	hormoonpreparaat	dinoprost tromethamine	ja
Dofatrim-ject	8762	antimicrobieel	sulfamethoxazol, trimethoprim	ja
Duphaphen	8815	antimicrobieel	procainebenzylpenicilline	ja
Electrolytenmix	4225, 4783	electrolyten, koolhydraten, aminozuren	glucose, natriumwaterstofcarbonaat e.a.	ja
Endex 19,5%	7251	anthelminticum	triclabendazol, levamisolhydrochloride	ja
Engemycine 10%	8291	antimicrobieel	oxytetracyclinehydrochloride	ja
Erythrocin 200	7855	antimicrobieel	erytromycine	ja
Eurolectrol Oraal	1286	electrolyten, koolhydraten	glucose-monohydraat, natriumchloride e.a.	ja
Excenel RTU	9740, 10061	antimicrobieel	ceftiofurhydrochloride	ja
Fasinex 10%	7979	anthelminticum	triclabendazol	ja
Fertagyl	1253	hormoonpreparaat	gonadoreline decapeptide	ja
Finadyne	1726, 9847	anti-inflammatoir, anti-pyretisch, antiflogisticum	flunixinemeglumine	ja
Formaline		desinfectans		n.v.t.
Formal-kopersulfide		desinfectans		n.v.t.
Genta-ject 10%	1637	antimicrobieel	gentamicinesulfaat	ja
Geomycineject	8488	antimicrobieel	oxytetracyclinehydrochloride	ja
Glucolyt poeder	1875	electrolyten, koolhydraten	glucose-monohydraat, natriumchloride e.a.	ja
Hoof-Clear		desinfectans	Organische zuren	n.v.t.
Ivermectine 1%	9889	antiparasitair	ivermectine	ja
Ivomec	1438	anthelminticum, antiparasitair		ja
Ivomec-Eprinex Pour-on	9033	anthelminticum, antiparasitair	eprinomectine	ja
Jodium	div.	desinfectans	jodium, natriumjodide	ja
Klauwmix		desinfectans	Cu-sulfide, Zn-sulfide	onbekend
Lactastop rood	8955	antimicrobieel	benzathinecloxacilline, ampicilline-trihydraat	ja
Levamintic Giet Op	2389	anthelminticum	levamisol	ja
Lincomycine 20%	3095, 9093	antimicrobieel	lincomycinehydrochloride	nee
Mamyzin	8652	antimicrobieel	penethamaat-hydrojodide	ja
Melkop		vitamines en mineralen	Calcium / magnesium / propyleenglycol, vitamine D3	onbekend
Metrane				onbekend
Metricure	8522, 9080	antimicrobieel	benzathinecefapirine	ja
Micotil	7774	antimicrobieel	tiimicosine	ja
Mortelsol		klaauwerzorgingsmiddel	div. zuren, koper, zink	onbekend
Nafpenzal DC	8044	antimicrobieel	dihydrostreptomycinesulfaat, nafcillinenatrium-monohydraat	ja
Nageboorte capsule	2507	antimicrobieel	oxytetracyclinehydrochloride	ja
Nageboortekapsule TTC-2	8260	antimicrobieel	tetracyclinehydrochloride	ja
Neopen	1556	antimicrobieel	neomycinesulfaat, procainebenzylpenicilline	voorlopig
Nuflor	7993	antimicrobieel	florfenicol	ja
Orbenin Dry Cow	1381	antimicrobieel	benzathinecloxacilline	ja
Orbenin Extra Dry Cow	6901	antimicrobieel	benzathinecloxacilline	ja
Oxytetracycline	div.	antimicrobieel	oxytetracyclinehydrochloride	ja
Oxytocine-S	1442	hormoonpreparaat	oxytocine	ja
Pathozone	1229	antimicrobieel	cefoperazon-natrium	ja
Penstrep-ject	10016	antimicrobieel	dihydrostreptomycinesulfaat, procainebenzylpenicilline	ja
Podocur sv Imac		klaauwerzorgingsmiddel		onbekend
Praxavet	div.	antimicrobieel	sulfadiazine, trimethoprim	ja
PRID	1520	hormoonpreparaat	oestradiolbenzoaat, progesteron	ja
Procpen	8382, 9933	antimicrobieel	procainebenzylpenicilline	ja
Propyleenglycol	div.	corrigerend preparaat	propyleenglycol	ja
Prosolvin	1357	hormoonpreparaat	luprostiol	ja
Uddergold	6813	desinfectans	melkzuur, natriumchloriet	ja
Violetspray met OTC		zie oxytetracycline		beëindigd
Violetspray zonder OTC				beëindigd
Vitamine B-complex	1968	vitamines	ascorbinezuur, thiaminehydrochloride e.a.	ja
Vitamine D3	div.	vitamines	cholecalciferol	ja
Voreen Suspensie	2875	hormoonpreparaat	dexamethasonnicotinaat	ja

Bijlage 6: Indeling alternatieve middelen

Naam middel	Soort	In BRD-lijst Homeopathie	Aard van het middel / opmerkingen
Aconitum	HO	ja	
Akkermunt olie	AL	n.v.t.	Olie op slijmvliezen
Apis Mellifica D3	HO	ja	
Arnica	HO	ja	
Arnica Montana D0	HO	ja	
Arsenicum Album	HO	ja	
Azijzuur D6	HO	ja	
Belladonna	HO	ja	
Berberis-Homaccord	HO	ja	
Bio Even	HO	ja	
Bovi-dermal	AL	n.v.t.	Huidpasta
Bruine teer	AL	n.v.t.	Teerpasta
Bryonia	HO	ja	
Cai Pan	AL	REG NL 7230/7231	Pepermunt olie of crème
Calcarea Carbonica	HO	ja	
Calcarea Phosphorica	HO	ja	
Caulophyllum	HO	ja	
Dolichos	HO	ja	Nageboorte capsule
Drosera	HO	ja	
Dulcamara	HO	ja	
Echinacea	HO	ja	
Etherische oliën	AL	n.v.t.	Oliën voor allerlei kwalen
Hepar Sulfuris	HO	ja	
Hoof-Care	AL	n.v.t.	Plantaardige oliën en vetten
Hormeel	HO	ja	
Klauwsan Tinctuur	HO	nee	Olie op huid
Lac Caninum	HO	ja	
Lachesis	HO	ja	Compositium, van slangengif
Lachesis Mutus	HO	ja	Korrels, van slangengif
Landbouwkalk	AL	n.v.t.	In poedervorm op de huid
Lava-meel	AL	n.v.t.	Gemalen natuurlijke lava
Mamil phyt plus	HO	ja	
Mamil plus	HO	ja	
Mammicurine	HO	ja	
Masnos	HO	nee	
Mastex	HO	ja	
Mastimar	HO	nee	
Mastistop	AI	n.v.t.	Soort kit
Melissegeest	AL	n.v.t.	Olie op slijmvliezen
Mercurius Vivus	HO	ja	
Microbionicum	FY	n.v.t.	Kruidentmengsel in alcohol
Nageboorte Capsule	HO	ja	Nageboorte capsule
Nosode therapie	AL	n.v.t.	Verdund/gepotentieerde ziektemateriaal
Nuxvomica	HO	ja	
Ovarium	HO	ja	
Partustone	HO	ja	
Pepermunt olie	AL	n.v.t.	Olie op slijmvliezen
Pessaria	HO	ja	Nageboorte capsule
Peterselie olie	AL	n.v.t.	Olie op huid
Phytolacca	HO	ja	
Pyrogenium	HO	ja	
Ruta	HO	ja	Olie op huid
Ruta Graveolens	HO	ja	
Sabina	HO	ja	
SCC (Sulfur, Silicea, Carbo Vegetabilis)	HO	ja	
Senega	HO	ja	
Sepia Officinalis	HO	ja	
Thuya Occidentalis	HO	ja	
Tijgerbalsem (soort)	AL	n.v.t.	Humaan
Traumeel	HO	ja	
Turits Thym	AL	n.v.t.	Olie op huid, o.a. bloedsinaasappel
Udderminth	AL	n.v.t.	Pepermunt olie
Uiermunt	AL	n.v.t.	Pepermunt olie
Uterale	AL	n.v.t.	Oliën en vetten, sabinakruid
Veratrum Album	HO	ja	
Zoutzuur	AL	n.v.t.	In suspensie op huid

Soort: AL = diversen alternatief FY = fytotherapie HO = homeopathie